

Wrocław 2016

Nr 1(4)/2016

MARCIN SIENKIEWICZ
Uniwersytet Wrocławski

KONCEPCJA TRÓJMORZA W POLITYCE ZAGRANICZNEJ POLSKI PO 2015 R.

Koncepcja *Trójmorza* została wprowadzona do polityki zagranicznej Polski po zwyciężkach dla Andrzeja Dudy, kandydata partii politycznej Prawo i Sprawiedliwość (PiS), wyborach prezydenckich w maju 2015 r. Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie założeń tej idei, rozpatrywanej przez pryzmat jej genezy, motywacji, celów oraz głównych obszarów realizacji. Do momentu sporządzenia tego artykułu treść koncepcji nie została jeszcze ujęta w zwartej i wyczerpującej formie w postaci nowego dokumentu rangi państwowej, określającego planowe działania w tym zakresie. Pomimo to, można ją uznać za ważny element aktualnej polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej (RP). Podstawowe informacje na temat idei *Trójmorza* zawarte są przede wszystkim w wypowiedziach i deklaracjach składanych przez przedstawicieli władzy wykonawczej oraz parlamentarzystów i eurodeputowanych reprezentujących partię rządzącą. Wiodącą rolę w kreacji i promocji projektu politycznego jakim jest *Trójmorze* pełnią natomiast dwa ośrodki polityczne: Prezydent RP Andrzej Duda, wraz ze swoim najbliższym zapleczem politycznym i eksperckim, oraz Ministerstwo Spraw Zagranicznych (MSZ) na czele z ministrem Witoldem Waszczykowskiem. Koncepcja *Trójmorza*, najogólniej rzecz ujmując, zakłada zaktywizowanie polskiej polityki wobec państw regionu, którego granice w przybliżeniu wyznaczone są przez wybrzeża trzech mórz: Adriatyckiego, Bałtyckiego i Czarnego, w celu ich politycznej i gospodarczej konsolidacji. Koncepcja ta nie zmierza do tworzenia formalnych ram organizacyjnych, konkurencyjnych wobec Unii Europejskiej (UE) i Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO). W ramach tego projektu formułowane są natomiast przez stronę polską propozycje rozwoju współpracy i budowy wspólnoty interesów regionu w obszarze politycznym, gospodarczym i bezpieczeństwa.

Geneza koncepcji

Aktualnie realizowana przez polską władzę polityka *Trójmorza* jest osadzona w długiej tradycji polskiej aktywności politycznej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej, koncentrującej się nie tylko na linii Wschód–Zachód, ale także Północ–Południe. Jej początków można dopatrywać się w okresie pierwszej unii polsko-litewskiej, czy też w czasie funkcjonowania bloku państw jagiellońskich, obejmujących Królestwo Polskie, Wielkie Księstwo Litewskie, Królestwo Węgierskie i Królestwo Czeskie, czyli na przełomie XV i XVI w. W jej obrębie mieszczą się także inicjatywy polityczne podejmowane w kilkudziesięcioletnim okresie świetności Rzeczypospolitej Obojga Narodów, do których należy zaliczyć: polsko-szwedzką unię personalną, ekspansję w kierunku Dunaju i Morza Czarnego (krótkotrwałe podporządkowanie Mołdawii i Wołoszczyzny) czy forsowane przez Władysława IV plany wojny z Imperium Osmańskim i oswożenia Bałkanów od władzy tureckiej. Okres świetności państwa polsko-litewskiego, szerokich horyzontów politycznych oraz jego mocarstwowej pozycji był i jest inspiracją dla kolejnych pokoleń polskich polityków i twórców polskiej myśli politycznej. W wieku XX idea Polski jako państwa silnego, organizującego obszary dawnych monarchii jagiellońskich żyła i ewoluowała przybierając różne warianty polityczne i zakres geograficzny. Jej najwybitniejszymi przedstawicielami byli m.in. Adolf Maria Bocheński, który wyłożył swoją koncepcję w wydanej w 1937 r. książce *Między Niemcami a Rosją* oraz Józef Piłsudski, który podjął polityczno-militarną próbę realizacji koncepcji federacyjnej obejmującej kraje i narody położone między Polską a Rosją. W okresie Polski Ludowej koncepcja ta odradzała się w działalności niektórych organizacji i środowisk opozycyjnych. Postulat przyszłej współpracy „krajów Europy Środkowo-Wschodniej” znalazł się m.in. w *Deklaracji Ideowej Ruchu Młodej Polski* z 1979 r.¹ oraz był obecny w poglądach głoszonych przez powstałą w tym samym roku Konfederację Polski Niepodległej². W literaturze przedmiotu koncepcja ta, obecna przede wszystkim w polskiej myśli politycznej ale także w realizowanej okresowo polityce, określana jest mianem *Międzymorza*³. Dokładne przedstawienie wszystkich wariantów i ewolucji wspomnianej koncepcji wykracza jednak

¹ *Deklaracja Ideowa Ruchu Młodej Polski*, „Bratniak” 1979, nr 18, Kazimierz Michał Ujazdowski, www.ujazdowski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=21:deklaracja-ideowa-ruchu-modej-polski&catid=5:idee-polityczne&Itemid=28 (23 XII 2016).

² Więcej na ten temat m.in. w: L. Moczulski, *Geopolityka*, Wydawnictwo Polskie, 1985; M. Furdyna, M. Rodzik, *Czytaliśmy Piłsudskiego. Rozmowy z Leszkiem Moczulski*, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2016.

³ Więcej na ten temat m.in.: T. Gajowniczek, *Rosja a „Międzymorze” w polskiej myśli politycznej XX wieku. Wybrane zagadnienia*, „Zeszyty Wschodnie” 2004, nr 1, s. 77–78; P. Ciepłucha,

poza ramy tego artykułu. Przypomnienie o tym aspekcie ma natomiast ukazać związek obecnie komunikowanej i realizowanej polityki z trwałym nurtem istniejącym w polskiej myśli politycznej i geopolitycznej. Fundamentów tej korelacji należy szukać w polityce pierwszych rządów współtworzonych przez PiS w okresie październik 2005–listopad 2007 r. oraz w trakcie prezydentury Lecha Kaczyńskiego, zakończonej tragiczną śmiercią 10 IV 2010 r. Polityka zagraniczna RP w tym okresie koncentrowała się przede wszystkim na budowaniu relacji międzynarodowych na linii Północ-Południe, zdecydowanym wsparciem prozachodnich aspiracji Ukrainy (poparcie dla jej członkostwa w NATO) oraz wzmożoną aktywnością na obszarze postsowieckim, polegającą na intensyfikacji stosunków z takimi państwami jak: Azerbejdżan, Gruzja i Kazachstan. Jednocześnie tym działaniom towarzyszyło dążenie do zacieśnienia stosunków ze Stanami Zjednoczonymi (USA), rządzonymi przez administrację prezydenta Geорга W. Buscha. USA miały stanowić wsparcie dla realizacji polskich planów wobec Europy Środkowej i Wschodniej, które w dużej mierze miały obejmować rozwinięcie współpracy energetycznej w postaci projektów infrastrukturalnych, umożliwiających dywersyfikację dostaw węglowodorów do Polski. Na kierunku północnym strona polska włączyła się w skandynawski projekt połączeń rurociągowych *Skanded*, którego uzupełnieniem miał być gazociąg *Baltic Pipe*, dedykowany surowcowi pochodzącemu ze złóż norweskich. Na kierunku południowo-wschodnim Polska była natomiast głównym inicjatorem zawiązania się grupy państw (Polska, Ukraina, Litwa, Gruzja, Azerbejdżan, Kazachstan), które przystąpiły do realizacji projektu Euroazjatyckiego Korytarza Transportu Ropy Naftowej. Polityka ta została osłabiona po przegranych przez PiS wyborach i dymisji rządu Jarosława Kaczyńskiego, a następnie wygaszona po śmierci prezydenta L. Kaczyńskiego.

Granice regionu *Trójmorza*

Granice regionu określanego mianem *Trójmorza* wyznaczone są przede wszystkim przez linie brzegowe trzech mórz: Adriatyckiego (na południowym zachodzie), Bałtyckiego (na północy) i Czarnego (na południowym wschodzie). Zasięg regionu wyznaczają nie tylko granice geograficzne, ale również wspólne doświadczenia historyczne oraz podobne uwarunkowania ekonomiczne i geopolityczne państw leżących na tym obszarze. Wskazuje się przede wszystkim na ich zbieżne doświadczenia związane z narzuceniem im po II wojnie światowej

ideologii komunistycznej oraz podporządkowanie jednemu hegemonowi w postaci Związku Radzieckiego.

Najściślejszą grupę państw współtworzących region *Trójmorza* jest Grupa Wyszehradzka, złożona z Czech, Polski, Słowacji i Węgier. To regionalne forum posiada już długą tradycję współpracy, sięgającą początku lat 90. XX w., kiedy państwa te podjęły wspólne działania na rzecz swojego przystąpienia do NATO. Grupa nie przybrała formy zinstytucjonalizowanej, tworząc jedynie Międzynarodowy Fundusz Wyszehradzki. Obecnie Polska dąży do zwiększenia intensyfikacji wzajemnych relacji w ramach Grupy i zbudowania katalogu wspólnych interesów. Zakłada się, że ich skuteczna realizacja w ramach UE będzie możliwa dzięki regionalnej konsolidacji i kolektywnemu działaniu. Grupa Wyszehradzka w przekonaniu polskiego rządu ma być także siłą zdolną do kreacji pozytywnych rozwiązań dla całej Unii oraz inspirująca do jej reformy. W konsekwencji zakłada się, iż „Grupa Wyszehradzka będzie bardzo aktywna w procesie zmian, które w tej chwili stoją przed Unią Europejską, będzie proponować rozwiązania, które sprawią, że UE będzie silniejsza”⁴.

Poza tym ścisłym gronem państw Europy Środkowej, do *Trójmorza* zalicza się także kraje położone na północ i południe od tego rdzenia. Listę państw wchodzących w skład regionu *Trójmorza* określa *Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza* z 23 VIII 2016 r., przyjęta w Dubrowniku. Tzw. *Deklarację z Dubrownika* podpisali przedstawiciele następujących państw, będących członkami UE: Austria, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Estonia, Węgry, Łotwa, Litwa, Polska, Rumunia, Słowacja i Słowenia⁵.

W okresie „Zimnej Wojny” wymienione państwa (poza Austrią) znajdowały się, wbrew własnej woli, w polityczno-militarnym bloku zorganizowanym i kontrolowanym przez imperium sowieckie, bądź były jego integralną częścią. Po erozji systemu dwublokowego stały się one członkami UE i NATO. Jednak stopień rozwoju gospodarczego i infrastrukturalnego oraz poziom życia obywateli wciąż odbiegają od standardów w pozostałej części świata zachodniego. W ocenie Krzysztofa Szczerskiego, ministra w Kancelarii Prezydenta RP: „Wspólną cechą tych wszystkich państw są także wspólne doświadczenia historyczne z naszymi partnerami, zwłaszcza jeśli chodzi o kraje Europy Środkowo-Wschodniej – myślę o tym pasie krajów, które w przeszłości nie były państwami samodzielnymi, rzeczywiście suwerennymi lub niepodległymi, bo znajdowały się w radzieckiej strefie wpływów, były krajami socjalistycznymi, czy jak kto woli

⁴ Premier Beata Szydło po szczycie Grupy Wyszehradzkiej: UE musi wrócić do swoich korzeni, 21 VII 2016, Prezes Rady Ministrów, [www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-beata-szydlo-po-szcycie-grupy-wyszehradzkiej-ue-musi-wrocic-do.html](http://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/premier-beata-szydlo-po-szcycie-grupy-wyszehradzkiej-ue-musi-wrocic-do-swoich-korzeni) (23 XII 2016).

⁵ *Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza*, Dubrownik, 25 VIII 2016, Prezydent RP, www.prezydent.pl (23 XII 2016).

komunistycznymi. Mamy w związku z tym wspólną historię i wspólne problemy, takie choćby, jak gospodarcze. Mamy problemy ze społeczeństwami, które są uboższe niż społeczeństwa Europy Zachodniej”.

Warto zauważyć, że w tak nakreślone granice regionu nie zostały włączone państwa znajdujące się na wschód od Polski, czyli Białoruś i Ukraina, jak również Mołdawia. We wcześniejszych wariantach koncepcji *Międzymorza*, poprzedzającej aktualną politykę, to właśnie te państwa i narody, a szczególnie Ukraina, były głównymi podmiotami zainteresowania. Nie oznacza to, że władze RP nie składają oferty współpracy dla tych państw. Ukraina nie będąc formalnie członkiem formatu współpracy w ramach *Trójmorza* jest zapraszana do kooperacji z tym regionalnym ugrupowaniem. Należy podkreślić, że Prezydent A. Duda, jako jedyny przywódca innego państwa wziął w 2016 r. udział w obchodach 25. rocznicy uzyskania niepodległości przez Ukrainę. W ocenie ministra K. Szczerskiego: „W Ukrainie prezydent chce widzieć sojusznika, z którym będziemy współpracować w dziedzinie budowy wspólnoty narodów regionu”⁶.

Uwarunkowania polityczne i geopolityczne

Przyjęcie przez polskie władze aktywnej polityki wobec *Trójmorza* jest elementem szerszej refleksji PiS nad położeniem Polski. W tym przypadku charakterystyka i ocena uwarunkowań geopolitycznych nawiązuje do wcześniejszych diagnoz, powstałych jeszcze w okresie pierwszych rządów tej partii oraz prezydentury L. Kaczyńskiego. Rozwijanie współpracy i konsolidacja państw tego regionu uzasadniana jest przede wszystkim koniecznością sprostania wyzwaniom i zagrożeniom wpływającym z otoczenia międzynarodowego naszego państwa. Problemy te dostrzega się przede wszystkim w niekorzystnej ewolucji procesów decyzyjnych w UE oraz agresywnej polityce Federacji Rosyjskiej (FR).

Kryzys Unii Europejskiej

W ocenie przedstawicieli polskich władz UE znalazła się w bardzo poważnym kryzysie, który podważa jej międzynarodową wiarygodność i wewnętrzną spójność. Uznaje się, iż „Unia Europejska miewała już w swej historii trudne momenty, ale nigdy nie znalazła się w tak kryzysowej sytuacji. Doszło do wyraźnego

⁶ Wizyta prezydenta Polski na Ukrainie. Duda przedstawił ambitną wizję geopolityki, chce silnego paktu państw „Trójmorza”, Wirtualna Polska, www.wiadomosci.wp.pl/kat,1025897,title,Wizyta-prezydenta-Polski-na-Ukrainie-Duda-przedstawil-ambitna-wizje-geopolityki-chce-silnego-paktu-panstw-Trojmorza,wid,18478600,wiadomosc.html?ticaid=118b7e&_tictsrn=5 (12 XII 2016).

tąpienia zaufania do Wspólnoty, a *Brexit* jest tylko jednym z jego przejawów⁷. Kryzys Unii zdaniem polskich władz przejawia się przede wszystkim w odejściu od podstawowych idei, które legły u podstaw procesu integracji, czyli od zasady zachowania równości i suwerenności państw. Świadczy o tym praktyka procesu decyzyjnego w obrębie instytucji europejskich, w którym uczestniczą niektóre państwa członkowskie. Chodzi przede wszystkim o sposób rozwiązania problemu napływu do UE setek tysięcy uchodźców z Azji i Afryki. Forsowany przez Niemcy system obowiązkowych kwot jest dla polskiego rządu nie do przyjęcia. W tej kwestii spotyka się z konsekwentnym poparciem m.in. pozostałych członków Grupy Wyszehradzkiej⁸. W opinii przedstawicieli polskich władz w UE obecne są niekorzystne dla interesów Polski tendencje. Polegają one na skłonności do pomijania opinii i stanowisk państw członkowskich z Europy Środkowej przez unijne instytucje czy najsilniejsze gospodarczo państwa Zachodniej Europy. Istnieje zatem poważne ryzyko marginalizacji politycznej Polski oraz neutralizacji jej udziału w procesie decyzyjnym w UE. Pojawiają się bowiem w debacie publicznej różne hasła w postaci „małej Europy”, obejmującej „zdrowy rdzeń Unii”, których realizacja oznaczałaby faktyczny kres „całego projektu integracyjnego”⁹. Koncepcja „Unii dwóch prędkości” jest przez przywództwo polityczne obozu rządowego jednoznacznie odrzucana. Takie jasne stanowisko wyraził m.in. Jarosław Kaczyński w czasie wizyty Kanclerz Niemiec Angeli Merkel w Polsce: „Rozbicie Unii Europejskiej byłoby wydarzeniem, z którego nie należałoby się cieszyć. Nie może być Unii dwóch prędkości”¹⁰. Zauważalne i odczuwalne jest także uformowanie się alternatywnych wobec oficjalnych organów UE ośrodków decyzji politycznych, które roszczą sobie prawo do decydowania za wszystkich członków wspólnoty.

Niepokój Polski oraz jej partnerów z Europy Środkowej wywołała także decyzja Wielkiej Brytanii o wyjściu z UE. Obawę budzi możliwość zachwiania wewnętrznej równowagi we Wspólnocie oraz pojawienia się niekorzystnych zmian w sposobie jej funkcjonowania. W opinii polityków partii rządzącej nieobecność Wielkiej Brytanii przyczyni się do wzrostu politycznej pozycji Niemiec

⁷ *Polska na szerokim tle. Rozmowa z Konradem Szymańskim*, „Magazyn Gospodarczy Nowy Przemysł” 2017, nr 1, s. 16.

⁸ P. Ukielski, *Mapa Trójmorza. Przegląd punktów wspólnych i rozbieżności w polityce 12 państw regionu*, Raport nr 3/2016, Centrum Analiz Klubu Jagiellońskiego, s. 15.

⁹ M. Szułdrzyński, *Krzysztof Szczerski: Trójmorze nie jest alternatywą dla UE*, wywiad prasowy, „Rzeczpospolita”, www.rp.pl, 6 IX 2016, www.rp.pl/Rzecz-o-polityce/160909481-Krzysztof-Szczerski-Trojmorze-nie-jest-alternatywa-dla-UE.html (12 XII 2016).

¹⁰ Polskie Radio, *Jarosław Kaczyński: Nie może być UE dwóch prędkości*, Polskie Radio, 8 II 2017, www.polskieradio.pl/130/2792/Artykul/1725540, Jaroslaw-Kaczynski-Nie-moze-byc-UE-dwoch-predkosci (12 II 2017).

wewnątrz Unii i pogłębienia dysproporcji między gospodarką niemiecką a gospodarkami pozostałych państw¹¹.

Neoimperialna polityka Federacji Rosyjskiej

Zdaniem przedstawicieli polskich władz główny problem dla polskiej polityki zagranicznej, a wręcz zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego, stanowi neoimperialistyczna polityka FR. Bliskość geograficzna tego państwa w połączeniu z jego potencjałem militarnym oraz coraz bardziej agresywna polityką wobec sąsiadów stwarza geopolityczną presję na Polskę, wywołuje niepokój oraz tworzy szereg realnych wyzwań i zagrożeń¹². Przejawia się ona także poprzez wzmożenie rosyjskiej aktywności militarnej w pobliżu granic naszego kraju. Służą temu m.in. przeprowadzane na szeroką skalę cykliczne rosyjsko-białoruskie manewry wojskowe pod kryptonimem „Zapad” czy powtarzające się incydenty z udziałem rosyjskich samolotów bojowych nad Morzem Bałtyckim. Wspomniana presja ma także wymiar psychologiczny. W ten sposób bowiem dąży się do rozbicia jedności politycznej państw Zachodu oraz likwidacji asertywnych wobec Rosji postaw. Szczególnie wrażliwe na wrogie działania FR są republiki nadbałtyckie, w których żyje znacząca mniejszość rosyjska, w większości nieutożsamiająca się z ich państwowością. W ocenie Przemysława Żurawskiego vel Grajewskiego, członka gabinetu politycznego Ministra Spraw Zagranicznych, współczesna Rosja „(...) jest krajem rządzonym przez grupę *siłowników*, funkcjonariuszy dawnej KGB i GRU, odmłodzonej w ostatnich miesiącach oficerami chowu ze szkoły Putina. (...) To wszystko jest fragmentem operacji do testowania NATO i destabilizacji któregoś z państw nadbałtyckich, korzystając, że na Łotwie czy w Estonii jest ok. 20% ludności rosyjskiej. (...) Kreml dzięki temu zawsze mógłby oświadczyć, że to nie on, tylko zwykli Rosjanie zbuntowali się, nie mogąc znieść *tyranii Bałtów*”¹³.

Z opisanych wyżej uwarunkowań wyprowadzany jest wniosek o potrzebie zacieśniania współpracy i koordynacji polityki państw regionu *Trójmorza*.

¹¹ Prof. Krasnodębski o Brexicie: „Obserwujemy kryzys Unii Europejskiej, który wiąże się z dominacją Niemiec”, „wPolityce.pl”, 26 VI 2016, www.wpolityce.pl/polityka/298251-prof-krasnodebski-o-brexicie-obszruwujemy-kryzys-unii-europejskiej-ktory-wiaze-sie-z-dominacja-niemiec-nasz-wywiad (20 XII 2016).

¹² Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2017 roku, 9 II 2017, MSZ, www.msz.gov.pl/pl/aktualnosci/wiadomosci/minister_witold_waszczykowski_o_prioritetach_polskiej_dyplomacji_w_2017_roku (15 II 2017).

¹³ Żurawski vel Grajewski: *Putin dąży do osłabienia i rozbicia NATO i UE. „Stąd wsparcie dla nurtów radykalnych: lewicowych i prawicowych”*, „wPolityce.pl”, www.wpolityce.pl/swiat/3138-08-zurawski-vel-grajewski-putin-dazy-do-oslabienia-i-rozbicia-nato-i-ue-stad-wsparcie-dla-nurtow-radykalnych-lewicowych-i-prawicowych (14 XII 2016).

Działania w tym zakresie mają koncentrować się na wypracowywaniu wspólnej linii politycznej wobec różnych kwestii (np. rozwiązanie problemu uchodźców czy też określenie konkretnych obszarów współpracy gospodarczej).

Obszary współpracy

Zgodnie z przywoływaną wyżej *Deklaracją z Dubrownika*, współpraca w ramach formatu *Trójmorza* obejmować ma realizację strategicznych projektów w obszarach: „(...) energii, transportu, komunikacji cyfrowej i gospodarki w Europie Środkowej i Wschodnie”¹⁴. Nie we wszystkich wymienionych obszarach można odnotować podjęcie jakiegokolwiek istotnych przedsięwzięć. Konkretnie projekty oraz pierwsze działania można zauważyć w przypadku energii i transportu. W sferze politycznej widać natomiast krystalizację wspólnego stanowiska wobec dwóch problemów: masowego napływu nielegalnych emigrantów oraz potrzeby reformy politycznej UE.

Energia

Ważnym elementem koncepcji *Trójmorza* jest postulat współpracy państw regionu w zakresie bezpieczeństwa energetycznego. W wymiarze praktycznym realizacja tej propozycji sprowadza się aktualnie do działań w obszarze gazu ziemnego. Wszystkie wchodzące w skład *Trójmorza* państwa są importerami tego surowca. Istniejący w regionie system transportu gazu ziemnego służy wyłącznie realizacji dostaw z jednego wschodniego kierunku i od jednego dostawcy rosyjskiego, czyli Gazpromu. Konstrukcja tego systemu opiera się na trzech głównych magistralach rurociągowych, łączących rosyjskie złoża gazu z odbiorcami w Europie: rurociąg *Braterstwo* o przepustowości 120 mld m³ rocznie, przechodzący przez Ukrainę Słowację i Polskę; rurociąg jamalski o przepustowości 33 mld m³ rocznie, przechodzący przez Białoruś i Polskę oraz rurociąg *North Stream* o przepustowości 55 mld m³ gazu rocznie, przechodzący po dnie Morza Bałtyckiego. Wszystkie wymienione trzy rurociągi kończą swój bieg na terytorium Niemiec, łącząc się przy pomocy rurociągu *Opal*, biegnącego wzdłuż granicy niemiecko-polskiej oraz rurociągu *Gazala*, łączącego system przesyłowy Republiki Czeskiej z Republiką Federalną Niemiec. System zapewniający transport rosyjskiego gazu do europejskich odbiorców składa się także z dodatkowych elementów, będących odnogami wspomnianych wyżej rurociągów *Braterstwo* i *Jamał*, dostarczających gaz na Bałkany czy do państw nadbałtyckich.

¹⁴ *Wspólna deklaracja w sprawie Inicjatywy Trójmorza, op.cit.*

Na bazie rosyjskiego gazu dostarczanego opisanym wyżej systemem rurociągów funkcjonują dwa *huby* gazowe: Gaspool w Niemczech i Central European Gas Hub w Austrii, na których prowadzony jest handel gazem.

Propozycja Polski polega na przebudowie istniejącego modelu dostaw i handlu w regionie. Służyć temu celowi ma projekt dywersyfikacyjny określany mianem *Bramy Północnej* oraz komplementarny wobec niego projekt *hubu* gazowego. Pierwszy z nich obejmuje budowę połączenia przesyłowego, łączącego złoża gazu (m.in. należące do spółki akcyjnej Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo – PGNiG), znajdujące się pod dnem Morza Norweskiego, z wybrzeżem Polski. Na połączenie to składać się będzie odcinek rurociągu łączący złoża norweskie z Danią (tzw. korytarz norweski), następnie zintegrowana z tym połączeniem duńska infrastruktura transportowa, od której będzie odchodził przez Morze Bałtyckie gazociąg *Baltic Pipe*, który już na terytorium lądowym Polski trzeba będzie spiąć z krajowym systemem przesyłowym. Elementem *Bramy Północnej* ma być także istniejący już Terminal LNG (skroplony gaz ziemny) w Świnoujściu, którego zdolności odbiorcze i gazyfikacyjne mają zostać zwiększone z obecnych 5 mld m³ rocznie do maks. 10 mld m³ rocznie. Docelowo po roku 2022, dzięki zrealizowanemu projektowi *Bramy Północnej* do Polski może trafiać z Norwegii i rynku światowego LNG łącznie 20 mld m³ gazu rocznie. Wcielenie w życie zamierzeń polskiego rządu ma doprowadzić do uruchomienia nowego kierunku dostaw na linii Północ-Południe oraz zmiany warunków handlowych w całym regionie. Intencje strony polskiej przedstawił m.in. Piotr Naimski, pełniący od grudnia 2015 r. funkcję Pełnomocnika Rządu do Spraw Strategicznej Infrastruktury Energetycznej: „Nam chodzi o to – i namawiamy do tego naszych partnerów w Europie Środkowej – żebyśmy popierali taki korytarz północ-południe, dla którego źródłem gazu będzie norweski szelf i LNG z gazoportu w Świnoujściu, a nie gaz z Greiswaldu, gdzie kończy się rosyjsko-niemiecki *Nord Stream* i gdzie planuje się doprowadzenie *Nord Stream II*. Jeśli chcemy mówić o rzeczywistej konkurencji na rynku środkowoeuropejskim, to musimy wprowadzić gaz z innego źródła niż od producentów rosyjskich”¹⁵.

Nowe możliwości importu gazu do Polski, w połączeniu z krajowym wydobyciem oraz dotychczasowymi zdolnościami importowymi, stworzą możliwości nie tylko zaspokojenia krajowego popytu na gaz, ale także umożliwią jego reeksport do państw sąsiednich. W polskiej strategii wobec gazu ziemnego pojawia się więc koncepcja utworzenia *hubu* gazowego. Zbudowanie takiej instytucji,

¹⁵ *Realnie dywersyfikujemy nasz import gazu*, Rozmowa z Piotrem Naimskim, sekretarzem stanu, pełnomocnikiem rządu RP ds. strategicznej infrastruktury energetycznej, „Przegląd Gazowniczy” 2016, nr 2, s. 20.

zaliczanej do infrastruktury handlowej obecnej na rozwiniętych rynkach gazu ziemnego w Europie Zachodniej i Ameryce Północnej, pozwoliłoby na wyraźną poprawę ogólnej funkcjonalności rynku, jego dostępności i płynności. Dzięki *hubowi* gazowemu, zasilanemu odpowiednim wolumenem gazu, polski rynek gazowy może stać się atrakcyjnym miejscem zakupów dla państw z regionu *Trójmorza*. W przyszłości oba komplementarne wobec siebie projekty: *Brama Północna* i *hub* gazowy stworzą trwałe fundamenty bezpiecznego, zintegrowanego i konkurencyjnego rynku gazu *Trójmorza*. O aspiracjach Polski w zakresie zmian na rynkach gazu oraz o ofercie współpracy w tym obszarze adresowanej do partnerów z regionu, wypowiadał się m.in. Prezydent A. Duda. W trakcie wizyty w USA zaprezentował on polską determinację „(...) by zwiększyć bezpieczeństwo energetyczne w regionie Europy Środkowej”. Służyć temu ma rozbudowa połączeń przesyłowych z sąsiadami z Polski, w tym także Ukrainą. Jednocześnie stwierdził bardzo dobitnie, że: „Polska ma na celu stworzenie *hubu* gazowego w regionie”¹⁶.

Projekt *hubu* gazowego zyskał rangę rządowego projektu strategicznego w obszarze energii w lutym 2017 r. Został on uznany za cel strategiczny w przyjętej przez Radę Ministrów w *Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*. W dokumencie tym *hub* został zdefiniowany jako „(...) centrum przesyłu i handlu gazem dla państw Europy Środkowej, Wschodniej i państw nadbałtyckich”¹⁷. Projekt ten jest zatem oficjalnie dedykowany także państwom wchodzącym w skład regionu *Trójmorza*.

Infrastruktura transportowa

Projekty transportowe realizowane w ramach regionu *Trójmorza* mają obejmować inwestycje w zakresie rozwoju dróg dla transportu samochodowego i wodnego. W obu przypadkach chodzi o stworzenie drożnych szlaków komunikacyjnych, łączących państwa regionu na linii Północ-Południe.

W przypadku infrastruktury drogowej łączącej państwa regionu istnieją dwa projekty wspierane przez polski rząd: *Via Carpathia* oraz *Via Baltica*. W pierwszym przypadku chodzi o stworzenie międzynarodowego szlaku transportowego biegnącego od Litwy poprzez Polskę, następnie Słowację, Węgry, Rumunię, Bułgarię aż do Grecji. Polski odcinek, czyli droga S19, ma liczyć 570 km długości i będzie on prowadził od przejścia granicznego z Litwą w Budzisku, przez Suwałki, Białystok, Lublin i Rzeszów do granicy ze Słowacją. Został on

¹⁶ Liczę, że innowacje będą ważnym filarem współpracy Polski i USA, 19 IX 2016, Prezydent RP, www.prezydent.pl (17 XII 2016).

¹⁷ *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*. Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r., s. 329, maszynopis.

wpisany do Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2014–2023 (z perspektywą do 2025 r.)¹⁸. W drugim przypadku szlak transportowy ma połączyć północno-wschodnie regiony Polski z Litwą, Łotwą i Estonią. Odcinek polski drogi ekspresowej S61, długości 91 km, będzie miał początek w Ostrowi Mazowieckiej, a następnie poprowadzony zostanie przez obwodnicę Łomży, Szczuczyn, Elk i Suwałki, do granicy Polski z Litwą. Szacunkowa wartość inwestycji, która ma być zakończona w 2021 r. wyniesie ma 3,5 mld PLN¹⁹. W ocenie polityków partii rządzącej powyższe inwestycje mają znaczenie strategiczne, wykraczające poza wymiar czysto transportowy: „Oprócz niezaprzeczalnych korzyści gospodarczych, gdzie łączy się praktycznie Skandynawię z basenem Morza Śródziemnego, ten szlak ma olbrzymie znaczenie strategiczne. Widzimy, co dzieje się za wschodnią granicą Unii Europejskiej i po prostu taki szlak komunikacyjny, patrząc na względy transportowe, jest szczególnie potrzebny i konieczny dla poprawienia bezpieczeństwa czy wzrostu poczucia bezpieczeństwa wschodnich rubieży Unii Europejskiej”²⁰.

Duży potencjał współpracy między państwami regionu polskie władze upatrują w rozwoju żeglugi śródlądowej. Celem jest stworzenie w oparciu o sieć rzecznych szlaków komunikacyjnych, łączących porty morskie na polskim wybrzeżu przede wszystkim z portami czarnomorskimi. W marcu 2017 r. Prezydent Duda podpisał akt ratyfikacyjny *Europejskiego Porozumienia w sprawie Głównych Śródlądowych Dróg Wodnych o Znaczeniu Międzynarodowym* (Konwencja AGN). Zostało ono zawarte jeszcze w 1996 r. w Genewie, przez 18 państw europejskich, pod patronatem Organizacji Narodów Zjednoczonych. Porozumienie służyć ma rozwojowi transportu rzeczno-wodnego w Europie w oparciu o sieć wodnych ciągów transportowych o łącznej długości 27 tys. km, która ma połączyć porty morskie na całym kontynencie. W Polsce wyodrębniono 3 odcinki głównych dróg wodnych, łączących porty bałtyckie z czarnomorskimi:

1. Droga wodna nr E30 – przebiegająca Odrzańską Drogą Wodną, łącząca Morze Bałtyckie w Świnoujściu z Dunajem w Bratysławie;
2. Droga wodna nr E40 – łącząca Morze Bałtyckie (od Gdańska) z Morzem Czarnym w Odessie;

¹⁸ K. Majszyk, *Via Carpatia: Do końca 2023 r. tędy przejedziemy ze Słowacji na Litwę*, „Gazeta.Prawna.pl”, 2 XI 2016, www.serwisy.gazetaprawna.pl/transport/artykuly/989211,via-carpatia-polska-slowacja-litwa.html (15 XII 2016).

¹⁹ N. Nowowiejski, *Via Baltica. Beata Szydło zapowiedziała budowę drogi S61*, 25 X 2016, www.bialystokonline.pl/via-baltica-beata-szydlo-zapowiedziala-budowe-drogi-s61,artykul,94713,1,1.html (12 XII 2016).

²⁰ *9 państw godzi się na wspólną drogę Północ-Południe Via Carpathia*, „NamZalezy.pl”, 4 III 2016, www.namzalezy.pl/9-panstw-godzi-sie-na-wspolna-droge-polnoc-poludnie-via-carpathia/ (15 XII 2016).

3. Droga Wodna nr E70 – łącząca Odrę z Zalewem Wiślanym i stanowiąca część europejskiego szlaku komunikacyjnego Wschód-Zachód, łączącego Kłajpedę z Rotterdamem, czyli Bałtyk z Morzem Północnym²¹.

W ocenie Prezydenta RP realizacja tego europejskiego programu wpisuje się w polską politykę budowania więzów i rozwijania współpracy gospodarczej między państwami Środkowej i Wschodniej Europy: „(...) kiedy spojrzemy na mapę tych państw to jasno i wyraźnie zobaczymy, że ono wpisuje się w pewnym sensie także w naszą dzisiejszą niezwykle ważną dla nas koncepcję rozwoju współpracy państw *Trójmorza*, leżących pomiędzy Morzem Bałtyckim, Adriatykiem, Morzem Czarnym”²².

Podsumowanie

Realizowana obecnie przez polskie władze koncepcja *Trójmorza* wpisuje się niewątpliwie polityczne tradycje polskiej aktywności w regionie Europy Środkowej i Wschodniej. Można ją traktować jako próbę zwiększenia poziomu dywersyfikacji międzynarodowych relacji Polski. Uwzględniając kontekst wewnętrznej sytuacji politycznej w Polsce ostatnich lat uznać ją można za koncepcję konkurencyjną wobec linii politycznej poprzedniego rządu, który koncentrował się na rozwijaniu relacji na osi Berlin–Moskwa. Nie jest to jednak polityka wiernie odwzorowująca wypracowane w przeszłości schematy postępowania. Przejawem nowatorskiego podejścia tej polityki jest skoncentrowanie na gronie państw, które mają taki sam status formalno-polityczny w UE i NATO. Nie dąży się do tworzenia nowych struktur organizacyjnych czy budowy formalnych związków. Dostrzegalne jest natomiast pragmatyczne podejście koncentrujące się na sprecyzowanych kwestiach politycznych i współpracy gospodarczej wokół konkretnych projektów. Skupienie się na rozwijaniu współpracy w ramach *Trójmorza* nie oznacza zaniku aktywności na innych kierunkach i w innych obszarach polityki regionalnej. W polskiej polityce zagranicznej kładzie się duży nacisk m.in. na kontakty z Danią i Norwegią, które posiadają istotne znaczenie w planie dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego do Polski. Ukraina jest w dalszym ciągu traktowana jako ważny partner, szczególnie w kontekście bezpieczeństwa militarnego i energetycznego, jednak przy zachowaniu krytycznego stanowiska polskich władz wobec aktów gloryfikacji tradycji nacjonalistycznych

²¹ Prezydent RP Andrzej Duda ratyfikował Konwencję AGN, 6 III 2017, Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Śródlądowej, www.mgm.gov.pl/488-prezydent-rp-andrzej-duda-ratyfikowal-konwencje-agn (10 III 2017).

²² *Ibidem*.

i Ukraińskiej Powstańczej Armii. Pewnej modyfikacji poddana została także dotychczasowa polityka izolacji prowadzona wobec rządzonej przez Aleksandra Łukaszenkę Białorusi. Świadczą o tym m.in. odbyte w Mińsku w 2016 r. wizyty dwóch polskich ministrów: spraw zagranicznych oraz rozwoju. Szersze spojrzenie na problematykę regionu, a szczególnie jego wschodniej części widać także w zaangażowaniu polskich władz na rzecz rozmieszczenia oddziałów wojskowych NATO i USA na terytorium RP i państw nadbałtyckich.

SŁOWA KLUCZOWE

Trójmorze, polityka zagraniczna, granice regionu, współpraca, wspólnota interesów, bezpieczeństwo energetyczne, hub gazowy, kryzys Unii Europejskiej, Rosja

KEYWORDS

Three Seas, foreign policy, region boundaries, cooperation, common interests, energy security, gas hub, the European Union crisis, Russia

S u m m a r y

The Three Seas initiative in Polish foreign policy since 2015

The article describes the Three Seas concept which is an important initiative of the Polish foreign policy. The present government treats it as a way to meet the challenges posed by the EU crisis and aggressive behaviour of the Russian Federation. The aim of the Polish initiative is not to create new formalized structures but to consolidate the states of the region in dealing with specific problems. Another aim is to create a regional community integrated by common interests and taking common initiatives especially on the EU forum. Another aim is cooperation among the countries of the region regarding infrastructural projects: transportation of natural gas and creation of land and water routes connecting the countries in the north-south direction.